

KADIN, CİNSELLİK VE KÜLTÜR

Berivan VARGÜN¹

ÖZET

Cinsellik bir kültürün değer yargılarıyla, dinsel inançlarıyla hukuk sistemiyle, çocuk yetiştirme şekilleriyle, insanların başkaları karşısında aldıkları tutumlarıyla çok yakından ilgilidir. İnsanın diğer canlılardan ayrılan en büyük özelliği onun kültürüdür. İnsan kültürünü kendi yaratır ve yarattığı kültürü de kuşaktan kuşağa aktarır. Kültür bireyin kültürel kimliğini oluştururken kendi değerlerini, kurallarını ve beklentilerini bireye aktarır. Kültür içinde erkeğin ve kadının cinsiyetine atfedilen değerler, bunların çevresinde oluşan cinsiyet rollerinin belirlenmesi ve bu rollerin birey tarafından kabul edilmesiyle bireyin cinsel kimliği oluşur. Kadın ve erkeğin cinsiyet farklılığına atfedilen değerler kültürelidir. Cinsin biyolojik, cinsiyetin ise kültürel kavramlar olduğu yani kadın ve erkekliğe ilişkin rol kalıplarının içinde yaşanan kültür tarafından belirlendiği ve kültürden kültüre değişen tanımlamalar içerdiği yapılan antropolojik çalışmalarda gösterilmiştir. Çeşitli ilkel topluluklarda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, evlilik öncesi cinsel ilişki çoğu kültürde olduğu gibi yasaklanmamış ya da sınırlar getirilmemiştir. Mead'ın Samoa adası yerlileri arasında, Benedict'in Zuniler ve anayanlı bir topluluk olan Dobufular arasında yaptığı araştırmalar evlilik öncesi cinsel ilişkinin varlığını göstermektedir. Anaerkil bir yapıya sahip olan Trobriand Adalarında araştırma yapan Malinowski, bu topluluklarda cinselliğin hiçbir zaman bir tabu nesnesi oluşturmadığına dikkat çeker. Bugün çoğu kültürde kadının cinselliğini yaşamasına getirilen sınırlar, yaptırımlar ve tabular varlığını sürdürürken, kimi kültürlerde de bu tür sınırların olmadığını görmekteyiz. Çoğu bilim adamı ve araştırmacıya

¹ Berivan VARGÜN, A.Ü. Sos. Bil. Ens. Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi Adres: Şehit Mustafabaş Cad. Gömen Apartmanı No: 10/3 Aydınlakevler / ANKARA Tel: 0312 317 19 30

göre bu durum anaerkil ve ataerkil toplum yapısından kaynaklanmaktadır. Anaerkil dönemde kadının sahip olduğu ayrıcalık ve üstünlük ataerkil döneme geçişle birlikte ataerkil aile yapısı içinde kaybolmuş, kadının aile içindeki değeri göz ardı edilmiş ve kadının cinsel kimliğine sınırlar getirilmiştir. *Antropoloji* (20): 1-15.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Cinsiyet, Kadın, Rol, Anaerkil

WOMAN SEXUALITY AND CULTURE

ABSTRACT

Culture passes its own values, rules and expectations onto the individual while forming the cultural identity of the individual. The sexual identity of the individual forms by determination of the values attributed to the sexes of man and woman within the culture, the gender roles that form around these values and acceptance of these roles by the individual. The difference between the genders of man and woman is cultural. It has been shown in anthropologic studies that the term gender is a biological concept whereas sexuality is cultural; in other words, the role patterns of being a man or a woman is determined by the culture that the individual is living in, and such determinations show variations from one culture to the other. The studies in various primitive societies show that premarital sexual intercourse is not banned or restricted as it has been in most cultures. The studies conducted on the natives of Samoa island of Mead, the Zunis of Benedict and Dobus, which is a matriarchal community, indicate to the existence of premarital sexual intercourse. Malinowski, who has conducted researches in Trobriand Islands where the community is matriarchal, points out that in such societies sexuality has never become an object of taboo.

We see that today, while in most cultures the restrictions, sanctions and taboos toward woman living her sexuality continue to exist, in some cultures there are no such restrictions. According to most scientists and researchers, this situation arises from the matriarchal and patriarchal society structure. The privileges and superiority that woman had in matriarchal period has ceased to exist within the patriarchal family structure with the transition to patriarchal period; the value of woman within the family has been

overlooked and restrictions have been set forth to the sexual identity of woman.

Key Words: Culture, Gender, Woman, Role, Matriarchal

KADIN CİNSELLİK VE KÜLTÜR

Cinsellik bir kültürün değer yargılarıyla, dinsel inançlarıyla hukuk sistemiyle, çocuk yetiştirme şekilleriyle, insanların başkaları karşısında aldıkları tutumlarıyla çok yakından ilgilidir. İnsanın diğer canlılardan ayrılan en büyük özelliği onun kültürüdür. İnsan kültürünü kendi yaratır ve yarattığı kültürü de kuşaktan kuşağa aktarır. Her toplum çocuk yetiştirme şekilleriyle kültürünü yeni nesillere öğretir ve birey, kültürün şartlanmış olduğu davranışları kültürleme süreci ile öğrenir, bu süreç bir eğitim öğretim sürecidir. "Antropolojik anlamda eğitim, bireyin içine doğduğu toplumda doğuştan bu yana bütün hayatı boyunca az ya da çok devam eder işte eğitim aracılığı ile ki birey kendi kültürünün tarzlarını öğrenir" (Ilbars, 1987:210).

Rose, kültürün aktarımı ve öğrenme sürecinde, bireylerin kendi kültürlerine ait değerleri doğru olarak algıladıklarından bahseder. Kültür içindeki farklı dinsel inanışlar, cinsel kimliğe ilişkin değer yargıları, çocuk yetiştirme şekilleri kültürün kendi bireylerince doğru olarak kabul edilir ve böylece öğrenilir (Rose, 1967:72-73).

"Bir çocuk davranışlarını kendisi yaratmaz. O, bunları öğrenir nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallar, içine doğduğu kültür tarafından öğretilir" (Ogburn, 1964:10). Kültürleme sürecinde birey; anadilini, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değer yargılarını; kişiliğini ve cinsel kimliğini ilk önce aile içinde öğrenir Kluckhohn, kültürün bireylerin biyolojik ihtiyaçlarını ve bireysel isteklerini karşılama yollarını kendi içinde öğrettiğini vurgularken, "her kültür cinsel dürtülere çözüm aramak zorundadır" demektedir (Kluckhohn, 1949; 24-25).

Bireyler kadınlığa ve erkeklığe ilişkin beklentileri, davranış kalıplarını, değer yargılarını önce ailede öğrenirler. Her aile cinsel davranış açısından neyin-uygun-olduğuna ilişkin kurallara sahiptir. Cinselliğe yönelik bu kurallar ve tutumlar çeşitli şekillerde bireye aktarılır. Çocukların

yetiştirilmesi, iş bölümü, cinsiyetle ilgili değerler ve kurallar gibi kültürel unsurların gelecek kuşaklara aktarılması, hemen hemen her toplumda aileler tarafından yürütülmektedir. Aktarım şekli, ailede belirlenmiş kurallara, beklentilere ve değer yargılarına göre değişir. "Bir insanın cinselliği, bir aile üyesi olarak ana babadan etkilendiği gibi, yaşlılardan, arkadaşlardan, basın, radyo ve televizyondan, kültürel beklentilerden ve kalıp yargılardan değişik biçimde etkilenir" (Gander, Gardiner, 1993:418).

Cinsel kimliğin ayrışması, çocuğun kendi cinsiyetini tanıması kadar, toplum içinde o cinsiyetin gerektirdiği psikolojik ve kültürel özelliklerin kazanılması, cinsel bir rolün benlik içinde sindirilmesiyle söz konusudur. Yani kadın-erkek farklılığı büyük ölçüde cinsiyete değil, kültürel şartlanmaya bağlıdır (İlbar, 1987:206).

Kadın ve erkeğin cinsiyet farklılığına atfedilen değerler kültürelidir. Cinsin biyolojik, cinsiyetin ise kültürel kavramlar olduğu yani kadın ve erkeklige ilişkin rol kalıplarının içinde yaşanan kültür tarafından belirlendiği ve kültürden kültüre değişen tanımlamalar içerdiği yapılan antropolojik çalışmalarda gösterilmiştir.

Mead'in, Üç Yeni Gine toplumunda yaptığı araştırma sonuçlarına göre; Dağlı Arapeşler, erkelerin ve kadınların mizaçları arasında pek fazla farklılık görmüyorlardı, hem kadınlardan hem de erkeklerden kadınsı bir tavır (duygusal olarak sıcak, koruyucu ve barışçıl) olarak düşünebileceğimiz şekilde davranmaları beklenmekteydi. Sepik Nehri kıyısına yerleşmiş Mundogomarlar'da erkeklerin ve dişilerin mizaçları pek farklılık göstermiyordu ve onların ideal kişisi (her iki cinsiyetin mizacı içinde) soğuk ve saldırgandı. Göl kenarında yaşayan Tchambuler'de ise toplumsal cinsiyetle bağlantılı mizaç farklılıkları kabul ediliyordu ama kadın ve erkeğin mizacı bizim bildiğimiz erkek ve kadın mizacından oldukça farklıydı. İdeal kadınlar enerjik ve sıkı pazarlıkcıydılar oysa Tchambu erkekleri ev işleriyle meşgul oluyorlar, dedikodu ve dekorasyonla uğraşarak evde oturuyorlardı.

Görüldüğü gibi kültür bireyin kültürel kimliğini oluştururken kendi değerlerini, kurallarını ve beklentilerini bireye aktarır. Kültür içinde erkeğin ve kadının cinsiyetine atfedilen değerler, bunların çevresinde oluşan cinsiyet

rollerinin belirlenmesi ve bu rollerin birey tarafından kabul edilmesiyle bireyin cinsel kimliği oluşur ve birey bu kimliğe uygun hareket etmek zorunda kalır, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde oluşan değer yargılarına uygun hareket etmeyen bireyler çeşitli yaptırımlarla karşılaşır.

Bock, Mead'ın bu araştırmasından çıkan sonuçları Psikolojik Antropoloji adlı eserinde şöyle yorumlamıştır: "şayet erkek ve dişi terimleriyle biyolojik cinsiyeti belirtirsek "erkeksi ve kadansı" gibi her bir cinsiyete atfedilen ideal mizaçlardan söz edebiliriz". Amerikan örüntüsü erkeklerin güçlü ve saldırgan olacağını ve ticari dünyevi başarılarla ilgileneceklerini bunun tersine, kadınların bağımlı olmaları, annelik özelliğini taşımaları, ev işleriyle ilgilenmeleri gerektiğini varsayar (Bock, 2001:111-112). Bock'ın bahsettiği kadına ve erkeğe atfedilen roller bizim toplumumuzda da görülmektedir. Kadının ve erkeğin cinselliğine ilişkin değer yargıları içinde, erkek için takdir edilen ve özendirilen çoğu değer kadın söz konusu olduğunda yasaklanmış olduğu hatta bunların, çoğu toplumsal katmanlarda suç olarak yorumlandığı bir gerçektir.

Kadının cinsiyet rolleri kültürden kültüre değiştiği gibi aynı kültürün farklı katmanlarında da değişiklik gösterebilir. Kültürümüzde kadının konumunun değerlendirilmesine ilişkin çalışmalar, kadının konumunun yerleşim yerine göre değerlendirildiğini de göstermektedir. İlbars'a göre, toplumumuzun kır-kent gibi ikili bir toplum yapısı göstermesi, yaşadığı ortama göre, kadının da yaşam değerleri ve statüsünde farklılık göstermesinin sebebidir (İlbars, 1987:181).

Kandiyoti, kadının toplumsal kimliği, rol ve statüsüne ait farklı alan çalışmalarına ait değerlendirmesinde kadın rollerinin içeriklerinin her ortamda farklı algılandığı ve yaşandığını belirtir. Farklı kadın rollerinin tanımlandığı değerlendirilmesinde yerleşim yerlerini göçebe aşiret, geleneksel köy, kasaba ve kent olarak ayırır. Göçebe aşiret ve geleneksel köy kadınlarının, ataerkil değerler çerçevesinde rol ve statü sergilediklerini, kadınların konumlarını belirleyen öğelerin, çocuk doğurma ve yaşlanma olduğunu belirtir. Kırsal alanlara göre daha fazla yapısal farklılık gösteren kasabalarda ise kadınların çalışmasına direnç gösterilir ve kadınlar arasındaki statü farklılığı kocalarının konumuyla bağlantılıdır. Büyük kent merkezlerinde ise geçeköndü bölgelerinde yaşayan kadınların konumları orta

ve üst sınıf kadınlarından ayrılır. Kandiyoti, hangi toplumsal kategoriden olursa olsunlar, kentli kadınların toplumsal ve ekonomik uyumunun ortak özelliğini ise, erkek rollerine hiçbir biçimde meydan okumamalarına, aile işleyişinin geleneksel düzenini bozmayışlarına ya da erkek ayrıcalıklarını sorgulamadıklarına bağlamaktadır (Kandiyoti, 1997: 45-46).

Sarıhan, kadın ve erkek rol farklılığına değinirken, kadının, toplumda korunması gereken bir eşya olarak algılandığına dikkat çeker. Erkek, kadını koruyandır. Koruyucu sıfatı, erkek olmakla ilgilidir. Baba, erkek kardeş, koca ya da ailedeki erkekler, koruyucu rolü benimsemiş durumdadırlar. Hatta bu koruma, erkek arkadaş ve komşuya dek uzanan bir çizgide karşımıza çıkabilir. Kadın zayıftır ve bu zayıflıktan kurtulması, ait olması ile olanaklıdır. Ait olmak, birinin eşyası-malı olmakla eş anlamlıdır. Bu anlayışa göre, kadın, insan-birey olma özelliğinden de soyutlanmıştır (Sarıhan, 1999:60).

Kardam, sosyalizasyon sürecinde, bireylere cinsiyet rollerinin aktarımı sırasında, özellikle kadınların etkisinden bahseder. Kardam'a göre, zaman içinde maddi koşulların değişmesine ve kadının cinselliğini denetlemeyi zorlaştıran bazı gelişmelere rağmen namus ve şeref anlayışına ait değerlerin direnç göstermesinin temel nedenlerinden biri, sosyalizasyon süreci içinde kadınlar tarafından da içselleştirilip, çocukların yetiştirilmesinde yeniden üretilerek diğer nesillere taşınmalarıdır (Kardam, 2004:4).

Kadının ve erkeğin cinsel kimliği çevresinde oluşmuş roller, değerler, bize kadınların ve erkeklerin oldukça farklı ahlak anlayışlarına ve bunlar çerçevesinde de farklı yaptırımlara maruz kaldıklarını gösterir. "Törelere, evlenmemiş genç kızın cinsel özgürlüğünü kısıtlamakta, bekar kadına bekar erkeğe tanıdığı olanakları tanınamaktadır" (Poole,1993:70).

Batman'da genç kız intiharlarını yorumlayan Cılga, kadının toplumsal rollerine dikkat çekerken genç kızlar üzerindeki aile baskılarından söz eder. Ailede sadece anne ve baba değil diğer bireyler de baskı uygulayıcısıdır. Genç kızların, aile dışındaki ortamlara girmesi, karşı cinsten birileriyle ilişki kurması yasaktır. Kadın ve genç kızlarda görülen intihar vakalarında, namus faktörü belirleyici rol oynamaktadır. Evlilikle sonuçlanmayan ilişkilere,

ailenin baskısıyla, genç kızlara tek seçenek olarak intihar yolu gösterilmektedir (Cılga, 2002:41).

Ülkemizde kendisinin, ailesinin, kızının, kız kardeşinin namusunu, onurunu korumak amacıyla işlenen suçların oranı yüksektir. Bu alanda işlenen suçlar kavga, adam dövme, tehdit, yaralama, cinayet gibi geniş bir yelpaze üzerinde yer alır (Köknel, 1996:92). Bu konuda Ortaş, "Erkeğin kadın üzerine iddia ettiği egemenlik onun yaşam hakkına kadar sızmaktadır" demektedir (Ortaş, 2004)

Cinselliğe ilişkin ahlak anlayışları ve değer yargıları kültürden kültüre farklılık gösterir. Kültürlerin çoğu, evlilik öncesi cinsel yakınlaşmayı yasaklarken örneğin evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşamayan Polenezya'lı bir genç, içinde bulunduğu kültürün üyelerince anormal kabul edilmektedir (Kluckhohn, 1949:25).

Cinsel kimliğe ve cinsel yaşama ilişkin değerler ve bu değerler etrafında oluşan cinsiyet rolleri kültürden kültüre farklılık gösterdiği gibi kadının ve erkeğin cinselliğine atfedilen değerler, aynı kültür içinde de farklı yaptırım derecelerine sahip olup farklı yorumlanabilirler. Cinselliğe ilişkin yaptırımlar; töreler, ahlak kuralları, gelenekler ve görenekler şeklinde anlamını bulurlar.

İkel Toplumlarda Cinsellik

Çeşitli ilkel topluluklarda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, evlilik öncesi cinsel ilişki çoğu kültürde olduğu gibi yasaklanmamış ya da sınırlar getirilmemiştir. Mead, Samoa adası halkı arasında evlilik öncesi cinsel yaşamın varlığına dikkat çekmiş ve bunun hiçbir toplumsal baskı aracılığıyla sınırlandırılmadığını vurgulamıştır. Mead'in Samoalılar arasında yaptığı araştırması ve ortaya çıkan sonuçlar Boas ve öğrencisi Lowie tarafından desteklenmiştir. Evlilik öncesi cinsel ilişkinin varlığına dair görüş Tahiti içinde geçerlidir (Freeman, 1983:226-227).

Zunilerin cinselliğe ilişkin tutumlarını ve bakireliğe ilişkin değer yargılarını değerlendiren Benedict, Zunilerin sadece cinsellik için değil, bir bütün olarak günah kavramını bilmediklerini vurgular. Zuniler suçluluk kompleksi duymazlar. Bir yaşam tarzı olarak bakireliğin savunulmasına çok kötü bir şey olarak bakarlar. Halk hikayelerinde evlenmeye karşı çıkan kızlar

kadar hiç kimse şiddetle eleştirilmez. "Genç kızlar evdeyken ya da çalışırken kendilerine tutkun gençlerle birlikte olabilirler. Ancak pitheon ahlaktaki tanrıların işe karışması burada yoktur. Birlikte yatmalarına konan engeller olsa da gençler bir araya gelip alışık gövüllüce eğlenirler. Bu "hoş disiplin araçları" genç kızlara uygun dünyasal mutluluğa kavuşma olanağı sağlarlar" (Benedict, 1998:141).

Anayanlı bir topluluk olan Dobulular'da ise erginleme töreninden sonra erkek çocuk her gece evlenmemiş bir kızın evinde uyur. Geleneklere kendi evinde kalmaz. İlk birkaç yıl genç erkek beğenilerine göre tedbiri elden bırakmaz ve evi gün ışımadan önce terk eder. Bu toplulukta erkeğin ya da kızın cinselliğine sınır getirilmemiştir ancak erkek kızın akrabaları tarafından kızın yatağında bulunduğu ya da evi terk etmediğinde onunla evlenmek zorundadır. Genç erkek yakalandığında kızın akrabaları yavaş yavaş toplanmaya başlarlar ve her iki grubun üyeleri bir hasırın üzerine otururlar. Köylüler yarın saat dik dik onlara bakarlar ardından dağılırlar ve çift artık nişanlanmıştır. Bu andan itibaren genç adam karısının köyüyle birlikte anılır (Benedict, 1998:149).

Anaerkil bir yapıya sahip olan Trobriand Adalarında araştırma yapan Malinowski, bu topluluklarda cinselliğin hiçbir zaman bir tabu nesnesi oluşturmadığını ve bakirelik gibi bir olgunun olmadığına dikkat çeker. Burada çocuklar çok erken yaşta ya birbirleriyle ya da daha büyük arkadaşlarıyla cinsel uygulamaya adım atarlar. Ebeveynler çocukların cinsel oyunlarında kanayacak hiç birşey görmezler ve bunlara tümüyle kabul edilir gözüyle bakılmaktadır. "Malezyalı çocuklar karı ve koca oyunlarını çok severler. Küçük bir kızla küçük bir oğlan, bir köşe kurup süslerler ve oraya "ev" derler. İşte bu köşede kadının ve erkeğin işlevini yerine getirmeye kalkışır, bu işlevlerin temsil ettiği şey doğal olarak cinsel ilişkidir" (Malinowski, 1989:47-49).

Antika'da Trakyalılar ve Keltler'de daha sonra Hindistan'da ki bir çok yerli halklarda Malezyalılar'da, Okyanusya'daki ada halkları ve birçok Amerika yerlilerindeki evlilik öncesi cinsel birlikteliğe ilişkin örnekler veren Engels "genç kızlar evlenene kadar en büyük cinsel özgürlükten yararlanırlar" demektedir (Engels, 1978:70).

Bugün çoğu kültürde kadının cinselliğini yaşamasına getirilen sınırlar, yaptırımlar ve tabular varlığını sürdürürken, kimi kültürlerde de bu tür sınırların olmadığını görmekteyiz. Çoğu bilim adamı ve araştırmacıya göre bu durum anaerkil ve ataerkil toplum yapısından kaynaklanmaktadır. Anaerkil dönemde kadının sahip olduğu ayrıcalık ve üstünlük ataerkil döneme geçişle birlikte ataerkil aile yapısı içinde kaybolmuş ve kadının aile içindeki değeri göz ardı edilmiş ve kadının cinsel kimliğine sınırlar getirilmiştir.

Anaerkil Dönemden Ataerkil Döneme Geçiş ve Kadının Cinselliğine Getirilen Sınırlar

Anaerkil dönemde, anaerkil aile yapısı içinde bireylerin soyu anayla belirlenmektedir ve bu durum kadına hiç görülmemiş ölçüde toplumsal önem kazandırmıştır. Nitekim ilk çağların masal ve destanlarında soyu, verimliliği, zekayı sağlayan kadın tanrıçalardır. Bu dönemde doğanın gizlerini bilenler ve çözenler kadınlardır. Bu döneme ait inançlar, değer yargıları ve toplumsal kurallar, kadına ayrıcalıklar verildiğinin göstergesidir. Ancak toplayıcılık ve avcılık dönemi geride kalıp çobanlık tarımsızlık dönemi başlayınca, bakır, demir, bronz bulunup madenden araç-gereçler ve silahlar yapılmaya kadın ile erkek arasındaki işbölümü tarihe karıştı; kadının görevlerinin önemi geri planda kaldı (Ozankaya, 1996:360-361).

Üretim araçlarının gelişimi ve artı ürünle birlikte üretimden önce çekilmesi gerekenler kadınlara oldu (Tayanç, 1997:27). Servetlerin artışı, bir yandan aile içinde erkeğe kadından daha önemli bir yer kazandırıyor bir yandan da bu durum geleneksel miras düzenini çocuklar yararına değiştirmek için kullanma eğilimini ortaya çıkarıyordu, ancak soy zincirinin analık hukukuna göre düzenlenmesi sürdükçe bu olanaksızdı bunun içinde kadın tarafından hesaplanan soy zinciri ve analık miras hukuku kaldırılmış, erkek tarafından hesaplanan soy zinciri ve babalık miras hukuku kurulmuş oldu (Engels, 1978: 76).

Engels'e göre analık hukukunun yıkılışı, kadın cinsin büyük tarihi yenilgisidir. "Evde bile, yönetimi elde tutan erkek oldu; kadın aşağılandı köleleşti ve erkeğin keyif ve çocuk doğurma aleti haline geldi. Erkeklerin tekelci egemenliği kurulduktan sonra bunun ilk etkisi ataerkil ailenin ortaya

çıkmasıyla sonuçlandı" (Engels, 1978:77-78). Bachofen ataerkil düzenin anaerkil düzenden çıktığını savunur ve ona göre, ataerkil düzenin çıkışından sonra kadına, sınırlı bir yaşam sunulmuş geçici bir özgürlük tanınmıştır (Reich, 1995:108).

Analık hukukuna göre kızlar evlilik öncesi konumları, sırasında cinsel özgürlüğe sahiplerdir. "Libya'da durum böyleydi. Heredot zamanında Trakya'da durum aynıydı. Benzer durumlar Maryan Adalarında, Filipinler'de ve çeşitli Afrika kabilelerinde mevcuttur (Bebel, 1991:77). " Anaerkil dönemde kadının toplumsal konumu erkeğinkinden daha üstündü ancak özel mülkiyetin egemenliğiyle kadının erkeğin boyunduruğuna girişi mühürlenmiş oldu bunun ardından da kadın küçümsendi ve hor görüldü" (Bebel, 1991:65).

Ataerkil düzen içinde, erkek özdeksel değerlerin baş yaratıcısı durumuna geldi. Kadının evlilik dışı cinsel ilişkisi töreyle ve hukukla yasaklandı (Ozankaya, 1996:361). Beauvoir'e göre ataerkil uygarlık, kadını iffetliliğe adanmıştır; üstü kapalı ya da açık bir izinle erkeğe cinsel arzularını doyurma hakkı tanımakta, kadınsa evliliğin daracık sınırları içine kapatılmaktadır (Beauvoir, 1993:357). Kızların evliliğe el değmemiş olarak gelmesi istemi Freud'a göre; Kadınlardaki cinsel köleliği sağlama almak için erkekler tarafından yaratılmıştır (akt. Horney,1996:95). Beauvoir'e göre ise erkek kadına özel malı diye baktığı zaman kadının el değmemişliği çok daha dolaysız bir biçimde onandır. "Bir malın benim olduğunu öne sürmenin en güvenli yolu, onu başkalarının kullanmasını engellemektedir. Ayrıca hiçbir şey insanoğluna daha önce başka bir insan tarafından kullanılmamış nesnelere kadar arzu vermez" (Beauvoir, 1993:173). Bu çerçevede baktığımızda kadının cinselliğini sınırlamak ve el değmemişliğini kanıtlamak için çeşitli kültürlerde pratikler ve koruma yollarının geliştirildiğine görürüz.

Zaire, Maritanya, Gambia, Senegal, Gine, Mali, Tanzaniya, Somali, Kenya ve Sudan'da görülen kadın sünneti olgusu bekareti koruma yollarından birisidir. Klitoris küçük ya da bir bölümünün kesilip atılması demek olan bu işlem kız kız çocukları 8-9 yaşlarına geldiklerinde törenler eşliğinde, bu mesleği nesilden nesile öğrenmiş yaşlılar tarafından, anestezisiz bir şekilde bıçakla ya da jilette yapılmaktadır. (Oral, 1989: 256). Bu işlem

ergenlik çağına giren bir kızın zarını dolayısıyla da namusunu daha kolay koruyabilmesini sağlamaktadır (Saadavi, 1991:50).

Kadının cinsel etkinliğini sınırlamak ve sadakatin devamını sağlamak için geliştirilmiş bir başka pratikte Ortaçağ Avrupa'sında "bekaret kemeri" adıyla bilinen bir aletin kullanılır olmasıdır. Bekaret kemeri Floransa'da kullanılmaya başlanır ve İtalya'dan diğer Avrupa ülkelerine yayılır. Karnın biraz altından kilitlenen çelik muhafazalı bekaret kemeri feodal toplumda kadının sadakatsizliğini önlemek için kullanılmıştır (Yanarocak, 1998:36).

Ataerkil toplumlara özgü değerler, kadın ve erkek için şerefli davranışın anlamını farklı tanımlar. Erkeğin kendisinin ve ailesinin onurunu korumak için aktif bir rol alması beklenirken, kadından beklenen saflığını (bekaretini) koruması, yani pasif bir görevdir. Sosyalizasyon sürecinde kız ve erkek çocuklar, bu değerleri öğrenirler. Daha küçük bir çocuk iken kendi bedenlerinin aileleri için ne anlama geldiğini öğrenen genç kızlar, onu titizlikle koruması gerektiğini içselleştirir; kendi bedenlerinin istekleri ve karşı cinsle ilişkiler konusunda endişe ve utanç taşıyıcı ve en küçük kural-dışı hareketlerinin cezasının çok ağır olacağı korkusunu taşıyarak yaşamayı öğrenirler. (Kardam,2004)

White, toplumumuzda, (İstanbul) kadın emeği ve üretimi üzerine yaptığı alan çalışmasında, akrabalık ilişkileri ve cinsiyet rolleri üzerinde de durmuş ve kadının cinselliğini yaşamasına getirilen sınırlardan bahsetmiştir. Geleneksel bir ailede, kızın evlilik öncesinde bir erkekle görüşmesi, arkadaşlık etmesi son derece sakıncalıdır çünkü bu durum onun bekaretinin bozulmuş olacağını düşündürür ve bazı aileler böyle bir durum duymuşlarsa gelinlerinin doktordan bekaret raporu almasını isterler (White, 1999:106). Orta Anadolu köylerinde araştırmalar yapmış olan Antropolog Delaney 'in yaptığı araştırma sonuçlarına göre de genç erkekler, kızlarla toplumsal ilişki ve yakınlık kurmak istediklerini söylese de böyle bir kızla evlenmeyeceklerini belirtmektedirler. Onlara göre kız, oğlanla konuşmaya ve yakınlık kurmaya gönüllüyse, bunu başka oğlanlarla da yapacaktır. Bu tür bir ilişkiye katılmak kızın başıboş ilişkilere girdiğinin ve güvenilmez olduğunun kanıtıdır (Delaney, 2001:122-123). Delaney'e göre bekaret, namus ve cinsellik açısından asıl sorun kadının belirli bir erkeğin tohumunu güvence altına alabilme yeteneğidir, onu değerli kılan budur. Kadının

değerinin evlilikten önce bekaretine, evlendikten sonrada sadakatine bağlı olduğunu, bunun da kadının davranışlarında ve giyiminde toplumsal namus koduna uymasıyla belli olduğuna dikkat çekmektedir. "Bir kızın cinsel etkinliğine ilişkin en ufak bir şüphe, onun evlilik şansını ortadan kaldırır yada en azından tehlikeye düşürür" (Delaney, 2001:61-62).

Pek çok, çevrede kız oğlan kızkık o kadar değerlidir ki onu yasaya uygun bir evliliğin dışında yitirmek tam anlamıyla yıkımdır. Böyle bir şeyi yaşamış kızın onurunun lekelenmesine inanılır (Beauvoir, 1993:385). "Görüldüğü gibi, tarih içinde en direngen ideolojik süreklilik, kendisini, kadınlara ilişkin ataerkil anlayış ve tutumlarda ortaya koymaktadır" (Berkday, 2000:212).

Kadının cinselliğini yaşamasına getirilen sınırlar ve bu çerçevede oluşmuş pratikler anaerkil düzende görülmez. Ancak ataerkil toplum yapısıyla birlikte kadının cinsel kimliğine ve yaşamına sınırlamalar getirilmiştir. Görüldüğü gibi çoğu bilim adamı bu durumu, anaerkil düzenin yıkılışı ve ataerkil düzenin oluşumuyla, ataerkil aile yapısı içinde erkeğe atfedilen değer ve onun kadına oranla üstün konuma geçmesiyle açıklamaktadır.

Uygarlık sürecinde birçok kültür, kadının cinsel kimliğine ilişkin sınırlamalar, yaptırımlar ve tabular oluşturmuştur. Kültürümüzün kimi katmanlarında da kadının cinselliğine ilişkin çeşitli sınırlamalar getirilmiş bu sınırlamalar çerçevesinde de çeşitli pratikler oluşturulmuştur. Namus kavramına ilişkin değer yargıları ve bu kavramın çerçevesinde oluşmuş olan gelenek görenek ve töreler başka toplumlarda olduğu gibi toplumumuzun kimi katmanlarında da derinlemesine yaşamaktadır. Kadınlar için bir kültür değeri olarak karşımıza çıkan cinsel saflık, bekaret, gibi kavramlar, bir kadının, hatta ailesinin ve soyunun namusunu gösterirken onun korunmaması ya da başka bir ifadeyle kaybedilmesi kişinin o toplum içinde namussuz olarak nitelenmesine sebep olmaktadır

Tarihsel süreç içinde anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişle birlikte kadının statüsündeki değişim çarpıcı bir gerçeği de ortaya koymuştur. Kadın, erkek egemen toplumda ikinci plana itilmiş, şiddet ve saldırganlık içeren davranışlara maruz kalmış, cinselliğine ve bunu

yaşamısına sınırlar getirilmiştir. Bugün hala kadınların cinsiyetinden ötürü şiddete ve saldırgan davranışlara maruz kaldıkları bilinmektedir.

1995'te Pekin'de yapılan Dördüncü Kadın Dünya Konferansı'nda kadınlara yönelik şiddet ve türleri, bu şiddeti önlemek için alınacak acil eylem planları tanımlanmıştır. Deklarasyona göre kadınlara yönelik şiddet terimi, kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan, bu tip hareketlerin tehdidini, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, ister toplum önünde ister özel hayatta meydana gelmiş olsun, cinsiyete dayalı her türden şiddet anlamına gelmektedir. (Pekin Deklarasyonu, Mad.113). Aynı deklarasyonun 118. Maddesinde kadınlara yönelik şiddet, erkeklerin hakimiyetine ve kadınlara yönelik ayrımcılığa yol açan, kadınların ilerlemesini engelleyen, kadınıla erkek arasında çağlar boyunca devam eden eşitsiz güç ilişkilerinin görünürdeki yüzü olarak ifade edilmekle birlikte temelde kültürel modellerden özelde ise belirli geleneksel uygulamalardan kaynaklandığına dikkat çekilmektedir (Pekin Deklarasyonu, Mad.113,118).

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında düşündüğümüzde, geleneksel değer yargıları çerçevesinde kadın, erkeğin gerisinde, ona bağımlı, ev işi ve analık görevlerini yüklenmiş, iyi eş ve iyi anne rollerini benimsemiş buna karşın erkek ise, otoriteyi elinde tutan, düzenleyici, lider, koruyucu, yetkin vb. özelliklere sahip, saldırgan ve şiddet eylemleriyle içselleşmiş bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin cinsel kimliği çevresinde oluşmuş oldukça farklı kurallar ve yaptırımlar vardır. Bir erkek karısının, kız kardeşinin, kızının ve dolayısıyla da kendinin yani ailesinin namusunu, onurunu korumak amacıyla şiddete baş vurmakta ve suç işlemektedir. Geleneksel ilişkilerin süre geldiği toplumlarda namusu ya da şerefi korumak adına, soğuk kanlılıkla insanlar cinayetlere kurban gitmekte ve insanların yaşam hakları ellerinden alınmaktadır. Töre cinayetleri aile içi şiddet olgusunun en son boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüldüğü gibi, kadının toplumsal cinsiyet rolleri, onun şiddete boyun eğişini de etkilemektedir, kadının kimliğiyle anlamlı hale gelen değer yargıları, kadının toplumda erkeğin gerisinde yer almasını gerektirmektedir. Kadın bu roller çerçevesinde aile içinde maruz kaldığı şiddeti

içselleştirmekte ve kabullenmektedir. Kadına yönelik şiddetin özellikle de dayanın hoş görüyle karşılanması, şiddetin kültürel yapı tarafından desteklendiğinin göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Beauvoir, S., *Kadın (Genç Kızlık Çağı)*, Çev.; Bertan Onaran, 2.Basım, İstanbul, Payel Yayınları, 1993.
- Bebel, Augustus, *Kadın ve Sosyalizm*, Çev: S. N. Kaya, 1. Basım, İstanbul, İnter Yayınları, 1991.
- Benedict, Ruth, *Kültür Ölümleri*, Çev: Mustafa Topal, 1. Baskı, Ankara, Öteki Yayınevi, 1998.
- Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, 2. Basım, İstanbul, Metis Yayınları, 2000.
- Bock, Philip K., *İnsan Davranışının Kültürel Temelleri, Psikolojik Antropoloji*, Çev. N. Serpil Altuntek, 1. Baskı, Ankara İmge Kitabevi Yayınları, 2001.
- Çilga, İbrahim, "Batman'da Genç Kız İntiharları", *Toplum ve Sosyal Hizmet, HÜ, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları*, 2002, C.13, S.1, s.36-54.
- Delaney, Carol, *Tohum ve Toprak*, Çev: Selda Somuncuoğlu, Aksu Bora, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
- Engels, Friedrich, *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Çev: Kenan Somer, 6. Baskı, Ankara, Sol Yayınları, 1978.
- Freeman, Derek, *Margaret Mead and Samoa*, Harvard University, Pres, 1983.
- Gander, M.J., Gardiner, H.W., *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Bekir Onur (ed) 1.Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1993.
- Horney, Karen, *Kadının Ruhsal Yapısı*, Çev: Nilgün Şarman, İstanbul, Payel yayınevi, 1998.
- İlbers, Zafer, "Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler", *A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1987 (Ayrı Basım) s.201-211.
- Kandiyoti, Deniz, *Carriyeler Bacılar Yurttaşlar*, 1. Basım, İstanbul, Metis Yayınları, 1997.
- Kardam, Filiz, *Namus Gereğiyle Öldürülme ya da Kendi Canına Kıyma*, www.hukusun.bacettepe.oslu.tr, 2004
- Kluckhohn, Clyde, *Mirror For Man*, New York, Graw Hill Book Camp, 1949.

- Köknel, Özcan, **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**, 1. Basım, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1996.
- Malinowski, B., **İkelerde Cinsel Yaşam**, Çev: Hüseyin Portakal, 1. Basım, İstanbul Kabaıcı Yayınevi, 1989.
- Ogburn, W., Nimkoff, M., **A Hand Book of Sociology**, London, Routledge and Kegan Paul Ltd., 1964.
- Oral, Zeynep, **Kadın Olmak**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1989.
- Ortaç, İbrahim, **Namus Cinayetleri ve Eğitim Sorunu**, Akşam 12.03.2004.
- Ozankaya, Özer, **Toplumbilim**, 9. Basım, İstanbul, Cem Yayınevi, 1996.
- Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, **Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Sonuçları**, Pekin, 4-15 Eylül 1995 (<http://www.kssgm.gov.tr/pekin.rtf>)
- Poole, Ross, **Ahlak ve Modernlik**, Çev: Mehmet Küçük, 1. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Reich, Wilhelm, **Cinsel Ahlakın Boy Göstermesi**, Çev: Bertan Onaran, 3. Basım, İstanbul Payel yayınevi, 1995.
- Rose, Peter, **The Study of Society, An Integrated Anthology**, New York, Random House, 1967.
- Saadavi, Nevval, **Havva'nın Örtülü Yüzü**, Çev: Sibel Özbudun, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1991.
- Sarıhan, Şenal, "Namus Cinayetlerinde Avukatların Sorumluluğu", **Töre Cinayetleri**, Ankara, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, s.59-69, 1999.
- Tayanç, Füsün, **Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın**, Ankara Toplum Yayınları, 1977.
- White, Jenny, B., **Para ile Akraba**, Çev: Aksu Bora, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.
- Yanarocak, Sara, **Biz Kadınlar**, İstanbul Gözlem Yayınları, 1998.

